

YAP - İŞLET - DEVRET MODELİ

Yılmaz SEZER*

1- GİRİŞ:

Devletin sunduğu kamu hizmetlerinin sayılarının, kalitelerinin ve maliyetlerinin artması; buna karşın bütçe imkanlarının daralması ve 1980 sonrası yaşanan hızlı gelişme ile yeni iktisat politikalarının belirlenmesi sonucunda kamu hizmetlerinin sadece Devlet tarafından değil; özel sektör tarafından da yapılması fikri oluşmaya başlamıştır. Oluşan bu fikir kapsamında hangi hizmetlerin devlet tarafından yapılması, hangi hizmetlerin ise, özel sektör tarafından yerine getirileceği tartışılmıştır.

Tüm bu gelişmeler, kamu hizmetlerinin özel sektör tarafından yapılmasının yanı sıra bu hizmetlere ilişkin finansman ihtiyacını da ortadan kaldıran Yap-İşlet-Devret (Build-Operate-Transfer) Modelini cazip hale getirmiştir.

Bu model ile kamu hizmetlerinin özel sektör tarafından yapılması sağlanıldığı gibi aynı zamanda bu hizmetlere ilişkin finansman da özel sektör tarafından karşılanmaktadır. Özelleştirme projeleri içinde bir alternatif haline gelen Yap İşlet Devret Modeli bugün birçok projenin gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır.

Bu yazımızda ülkemizde özellikle enerji sektöründeki projelerin gerçekleştirilmesinde kullanılan Yap İşlet Devret Modelinin tanımı ve hukuki yapısı, modelin oluşturulması ve kısaca vergilendirilmesi konuları açıklanılmaya çalışılacaktır.

II. MODELİN TANIMI VE HUKUKİ YAPISI:

Yap İşlet Devret Modeline esası 04.12.1984 tarihinde kabul edilen 3096 sayılı "Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtımı ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun" ile 08.06.1994 tarihinde kabul edilmiş 3996 sayılı "Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap İşlet Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanun" hükümleri ile belirlenmiştir.

Ayrıca anılan Kanunların uygulanma esaslarını belirlemek üzere Bakanlar Kurulu tarafından;

- 94/5907 Sayılı Karar
- 96/9269 Sayılı karar alınmıştır.

(*) Eski Vergi Denetmeni, SMMM

Yap İşlet Devret modeline ilişkin değişik tanımların yapılması mümkünse de model esas olarak 3996 sayılı Kanun ile tanımlanmıştır. 3996 Sayılı Kanunun 3/a maddesinde; Yap İşlet Devret modeli, ileri teknoloji ve yüksek maddi kaynak ihtiyacı duyulan projelerin gerçekleştirilmesinde kullanılmak üzere geliştirilen Özel Bir Finansman modeli olarak tanımlanmıştır.

Yap İşlet Devret Modeli ile idare finansmanını kendisi sağlamak üzere bir şirkete bazı kamu hizmetlerinin yapılması konusunda yetki vermekte, idare ile kamu hizmetini yapacak firma arasında bir sözleşme düzenlenmektedir. Bu sözleşme kamu hizmetlerinin görülmesi konusunda bir yetki içerdiği için bir imtiyaz sözleşmesi niteliğindedir. Bu sözleşme ile özel şirket kamu hizmetin gerçekleştirmek amacıyla finansmanı kendisi tarafından karşılanmak suretiyle yatırımı gerçekleştirmekte; sözleşme ile öngörülen süre kendisi çalıştırmakta daha sonra bedelsiz olarak tesisi idareye devir etmektedir. Yatırım bedeli sermaye şirketine veya yabancı şirkete, şirketin işletme süresi içinde ürettiği mal ve hizmetin idare ve hizmetten yararlananlarca satın alınması suretiyle ödenmektedir.

III-MODELİN OLUŞTURULMASI:

A) YAPILACAK İLK BAŞVURU

Yap İşlet Devret Modelini oluşturmak için ilk müracaat Enerji ve

Tabi Kaynaklar Bakanlığına yapılacaktır. Bakanlığa yapılacak başvuruda bulunması gereken bilgiler aşağıda belirtilmiştir. Bunlar;

- Kurulması teklif edilen üretim tesisinin karakteristik değerleri ve genel vaziyet planı,

- Ön rapor ve yatırım gerçekleştirme tarihi,

- Tesisin ne gibi araç, gereç ve teşkilatın gerçekleştireceği,

- Tesisi işletmek istediği süre.

Bakanlık ön rapor konusunda ilgili kuruluşların görüşlerini alır. Bakanlık görüşü olumlu olduğu takdirde başvuru sahibi "Fizibilite Raporunu" Bakanlıkça ön görülen süre içerisinde hazırlayarak beş nüsha halinde Bakanlığa sunar.

B) GÖREVLENDİRME (ÜRETİM TESİSİ KURMA VE İŞLETME İZİNİ):

Hazırlanan fizibilite raporunun Bakanlık tarafından uygun görülmesi, Devlet Planlama Teşkilatından olumlu görüş alınmasının ardından; Bakanlar Kurulunun kararı alınmak üzere Başbakanlığa sunulur. Bakanlar Kurulundan çıkan karar olumlu ise; 3096 Sayılı Kanun'un 3. maddesi hükmüne göre Yap İşlet Devret Modeline göre faaliyet gösterecekler görevlendirilir. Yani Üretim Tesisi Kurma ve İşletme için Bakanlık tarafından izin verilir. Görevlendirilenlerin bir özel hukuk sermaye şirketi olarak Tüzel

kişilik kazanması gerekmektedir. Yani Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre Anonim Şirket olarak kurulmaları gerekir.

Kurulacak olan şirket yabancı sermayeli bir anonim şirket ise; 6224 sayılı Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu hükümlerine göre Hazine Müsteşarlığı tarafından Türkiye de faaliyette bulunma izninin alınması gerekir. Yabancı Sermaye Kanunu gereğince Türkiye'de faaliyette bulunmak için gerekli asgari sermaye tutarı 50.000 US\$'dır. (Bu tutar yabancı her bir ortak için getirilmesi gereken asgari sermaye tutarıdır.)

Kurulacak bu şirketin ortaklarının bir kısmının Türk bir kısmının ise yabancı sermaye olması mümkündür. Ancak yabancı sermayenin, yabancı sermaye mevzuatı hükümlerine uygun olarak Türkiye'ye getirilmesi gerekmektedir.

Kurulacak Anonim Şirketin Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine göre asgari 5 milyar sermayeli olması yeterli ise de; yapılacak işin niteliğine göre yüksek bir finansman gerektirmesinden dolayı işin finansmanı ile orantılı bir sermaye ile kurulması gerekmektedir.

C) ÜRETİM TESİSİ KURMA VE İŞLETME SÖZLEŞMESİ:

Görevli Şirket ile İdare (Enerji Bakanlığı) arasında Üretim Tesisi Kurma ve İşletme Sözleşmesi dü-

zenlenir. Bu sözleşme, üretim tesisi kurup, işletecek üretim Şirketi ile Bakanlık arasında 3096 sayılı Kanun hükümlerine göre düzenlenen sözleşmedir. Hazırlanan bu sözleşme taslağı Anayasanın 155. maddesi gereğince Danıştayın incelenmesine tabi bulunmaktadır. Danıştayın incelenmesinden geçen sözleşme taraflarca imzalanarak yürürlüğe girer.

D) TESİSİN DEVİR SÖZLEŞMESİ:

Taraflar arasında düzenlenecek bir sözleşme ile tesis süre bitiminde idareye devir edilir. Şirket, süresinin sonunda üretim şirketleri için verilmiş olan iznin konusuna giren tüm tesis ve taşınmazları bunlar üzerindeki haklarla birlikte tam ve çalışır olarak ve her türlü borç ve yükümlülükten arındırılmış olarak Bakanlar Kurulunca Kamu Kuruluşuna hiçbir bedel ve hak talep edilmeksizin veya yeniden aynı üretim şirketine yeni şartlarla verilir.

E) KAMULAŞTIRMA:

Üretim Şirketlerinin yapacağı üretim tesislerinin onaylanmış projelerine göre Kamulaştırma ihtiyacı ortaya çıkabilir. Bu taktirde kamulaştırma bedeli şirket tarafından ödenmek kaydıyla Bakanlıkça kamulaştırma yapılabilir.

IV- VERGİLENDİRİLMESİ:

Büyük kamu yatırımlarının finansmanı ve kamu hizmetlerinin

özel sektör tarafından yapılması amacıyla oluşturulan Yap İşlet Devret modelinin vergilendirilmesine ilişkin bazı sorunlar yaşanılmaktadır. 4369 Sayılı Kanun ile bu konudaki sorunların bir kısmı giderilmişse de devam eden sorunlar bulunmaktadır.

Yap İşlet Devret modelinin vergilendirilmesinde özellik arzeden hususlar aşağıda başlıklar halinde sıralanmıştır.

- Yap İşlet Devret Modeli çerçevesinde kurulacak şirkete yabancı para cinsinden koyulacak sermaye nedeniyle lehte oluşan kur farkları dönem kazancına dahil edilmeyecektir. (V.U.K. 280 Md.)

- Bu model kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlar için yeniden değerlendirme yapılmayacaktır. (V.U.K. Mükerrer 298. Md.)

- Bu model kapsamında gerçekleştirilecek yatırımlar için sermayenin itfası yoluyla amortisman ayrılması mümkündür. (V.U.K. 325 Md.) Ancak sermayenin veya özel maliyet bedellerinin itfası hükümlerine göre amortisman tabi tutulan işletmeler genel hükümler uyarınca ayrıca amortisman tabi tutulamazlar. (V.U.K. 313 Md.)

- Yap işlet devret modeli çerçevesinde gerçekleştirilecek projeler için Hazine Müsteşarlığından yatırı-

rım Teşvik belgesi almış olmak kaydıyla yatırım indiriminden faydalanılabilir.

V. DEĞERLENDİRME:

Büyük finansman gerektiren kamu hizmetlerinin özel sektör eliyle yürütülmesi ve devletin bu finansman yükünden kurtulması amacıyla oluşturulmuş bulunan Yap İşlet Devret Modeli son zamanlarda hızlı bir gelişme ile özellikle enerji sektöründeki projeler için uygulanmaya başlanılmıştır.

Uygulamaya ilişkin esasları kanun hükümleri ile belirlenmiş olan Yap İşlet Devret modelinin vergilendirilmesi özellik arz etmektedir. Yatırımcı yap işlet devret modelini ilgi ile izlemekte; ancak vergilendirilmesinde belirsizliklerin bulunması ve bunların hala giderilmemiş olması nedeniyle modele kuşku ile yaklaşmaktadır.

Vergi kanunlarında değişiklik yapan 4369 sayılı kanun ile bu konuda değişiklikler yapılmış ise de yapılan bu değişiklikler ve düzenlemeler yeterli nitelikte değildir. Söz konusu modelin kullanımının yaygınlaştırılması; bize göre vergilendirilmesindeki esasların netleştirilmesine paralel olarak gerçekleştirilecektir.